

ПРАВО НАРОДА

НОВИНЕ СОЦИЈАЛНО ДЕМОКРАТСКЕ СТРАНКЕ.

Број 19.

8507

ШИД, 13. маја (30. априла) 1909.

Год. III.

Илази сваког четвртка. Управа и уредништво налазе се у Шиду, у стану В. Кораћа. Цена је „Праву Народа“ заједно с прилогом „Народни Глас“ за Аустро-Угарску с Босном и Херцеговином годишње 4 К, за све остале државе 5 К 60 фил. На пол и четврт године размерно. — Поједини бројеви стоје 8 фил.

За нашу штампарију!

Уписано до сада: 410
честица у износу од 10.250
круна!

Надаље су уплатили:

Из Шиде: Ђ. Вореш 5 кр., С. Јуринић 5 кр., В. Шврака 5 кр., Ђ. Пауновић 5 кр., Л. Кремановић 5 кр., П. Ракић 10 кр., Р. Сладојевић 10 кр., Б. Тубић 5 кр., У. Турчић 5 кр.

Из Ирига: В. Малешевих 4 кр., Анка Пачански 4 кр., Јелена Малешевих 8 кр., Л. Вулетих 5 кр., Д. Пиштевић 3 кр., К. Пиштевић 2 кр., И. Роџановић 2 кр., В. Роџановић 2 кр., Ђ. Обреновић 10 кр., М. Јовчић 10 кр., С. Милић 5 кр., С. Живковић-Јовановић 5 кр.

Из Адашевца: Л. Јојић 5 кр., М. Јојић 5 кр.

Из Миџаје: Ј. Божић 10 кр., П. Виџанић 10 кр.

Из Јаисне: М. Сладојевић 5 кр., М. Старчевић 5 кр., С. Брибота 5 кр.

Из Угриноваца: М. Никетић 5 кр., С. Радојевић 8 кр.

Из Марадина: Ђ. Шкриван 1 кр., М. Мајор 5 кр., А. Жуљевић 5 кр., К. Молнар 1 кр., И. Узелац 2 кр.

Из Ривице: М. Бркић 10 кр., Т. Ђирић 5 кр., М. Ђирић 2 кр., Ђ. Атковић 2 кр., М. Кретић 2 кр.

Из Грна: Д. Параусић 5 кр., В. Дамјановић 5 кр.

М. Дорочки, Беркасово 5 кр., М. Гавриловић, Шимуновци 5 кр., Ф. Ивањи, Сот 5 кр., Р. Јанковић, М. Пазова 10 кр., М. Јовичић, Круш. Прњавор 5 кр., П. Маточ, Батровци 11 кр., М. Сладојевић, Товарник 5 кр., Милан Станисављевић, Босут 6 кр.

Укупно је овог пута	К	268.—
У бр. 15. било је извешћено	„	3292.—
До сада укупно уплаћено	К	3560.—

* * *

Купљена штампарија. Нашим друговима јављамо, да је управа штампарске задруге купила ону штампарију, о којој смо говорили у бр. 15. од 13. прошлог месеца. Штампарија је погођена за 2300 круна, те је већ на рачун куповнине положено 700 круна. Остатак биће плаћен у обrocима кроз дальњих 18 месеци. Течајем овог месеца биће штампарија послана у Шид.

Остаје још једино, да се набави потребна машина, која ће нам стићи од наше страначке штампарије из

Загреба, чим она добије нову велику машину. Чим се још ово уреди, моћи ће наша штампарија у Шиду отпочети радити.

Но да се то постигне нужно је, да сви они другови, који имају уплатити своје обреке, то чим пре учине. Имаде још велики број честичара, који нису удовољили својој дужности ни за прешлу годину, а камо ли за ову. Ради немарности баш ових честичара одгађа се почетак пословања наше, него што би иначе било нужно. Зато честичари вршите своју дужност!

Још само 190 честица треба, пак да је штампарија готова!

Ово треба да има на уму сваки поједини друг, пак зато треба даље живо наставити прикупљања честица! Што све зависи од ових 190 честица ми смо опширније проговорили већ у 11. броју „Праву Народа“, пак данас не треба да понављамо. С мало труда и рада поћи ће за руком нашим друговима, да прикупе још и ових 190 честица. Кад буде решено питање наше штампарије, тад ће бити тек могуће отпочети остали рад на широј и чвршћој подлози.

Другови! Прихватимо се зато живог сакупљања нових честица и уплате досадањих. Запамтимо, да је брза помоћ — двострука помоћ!

Криза без краја и конца.

Ову реч сусрећемо на сваком кораку у овом часу. А пошто ће бити више наших читатеља, који нису никакви политичари, нити су учили више школе, то ћемо им укратко растумачити, што се том речи има уопште рећи, а данас нарочито.

Реч криза је грчког порекла, те је значила „пресуду“ или „одлуку“. У данашњем обичном животу се реч криза употребљује у више праваца.

Тако криза у неким болестима значи час, кад је за болесника нај-

опасније, и кад се решава о животу или смрти.

У политичком животу реч криза значи застој производње, трговине, беспослица, помањкање новца у промету (новчана криза) итд.

У економском животу реч криза се врло често употребљава. Сад се говори о политичкој, сад о министарској, сад о страначкој кризи итд.

Из тога видимо, да реч криза означава некакове прелазе, који су скопчани било с каквим трзавицама, опасностима, већим и необичнијим променама итд.

Кад смо данас почели о кризи, онда смо то зато учинили, да кажемо две три речи о онштој кризи, у којој се налази читава Аустро-Угарска монархија.

Погајир је била криза ради анексије Босне и Херцеговине. Претило је, да ће доћи до европског рата. Тај критични положај трајао је неколико месеци. Аустро-Угарска је потрошила за наоружавање и извлачење војске на близу 500 милијуна круна, пак ће сада зато знатно повисити порезу својим народима.

Још пре тога отпочела је хрватска криза. Наша саборска већина дошла је у сукоб с мађарском владом ради жељезничарске прагматике. Сад нити може мађарска влада добити по вољи већине у хрв. сабору, нити наша саборска већина може добити онакву владу, какву би она хтела. Натезу се! Таква криза влада већ преко две године, те јој се још увек не може догледати краја.

И Босна и Херцеговина налазе се у кризи. И тамо се меша све у шеснајест. По краљевом обећању пригодом анексије морала би Босна добити устав и све могуће грађанске слободе. Али од обећања (— лудом радовања), пак до његовог испуњења далек је пут.

Босански властодршци међутим настоје, како би своје уносне кшефтове чим пре склонили под кров, док још не дође до босан-

ског сабора. С друге стране питање босанског устава одуговлаче на све могуће начине. У исто доба и надаље гуше сваки слободнији покрет у народу.

Разне пак странке крећу се, оснивају своје организације, покрећу листове, истичу питање својих права, жеља и тежња, преговарају с властодршцима итд. итд.

Једном речи и у Босни влада читав дармар. И Босна и Херцеговила проживљује уставну и политичку кризу.

У Угарској пак влада министарска криза. Маџарски властодршци теже, да за себе извојују што више уступака и самосталности, према другој — аустријској — поли монархије. Хоће самосталну војску, самостални новац (банку), а не заједнички с Аустријом као до сада.

Краљ и Беч неће на то да пристану. Маџарска је влада на то дала оставку, пак данас у Угарској постоји министарска криза.

Господа властодршци у првом реду отимају се о власт. Кошутовци би хтели сами да добију владу у шаке, а ако не, а оно барем самосталну банку, да могу опет својим изборницима сипати песак у очи. Но краљ не пристаје ни на једно, ни на друго.

Тако се маџарској министарској кризи ни близу не може догледати краја.

И у Аустрији прети министарска криза. Аустријско царевинско веће је једнодушно захтевало, да се не уреди маџарска банка у Босни, која би с откупом босанских кметова и другим кшефтовима у Босни оглобила Босну за силне милијуне.

Но аустријска влада је изиграла неким привидним уступцима једногласни закључак царевинског већа. Сад је у царевинском већу настала права бура против аустријске владе.

Није чудо, да се већ на све стране јавља о кризи у Аустрији! Министарство би имало пасти, или би се имало одгодити, можда чак и распустили царевинско веће.

Како се види криза на све стране у Аустро-Угарској. Настала је ради неправде, ради многих застарелих уредаба, под којима трпе читаве широке радне масе, пак и читави народи.

Стара Аустро-Угарска монархија потреса се у својим темељима! Народи Аустрије траже равноправност, а радништво социјалне уредбе

и демократизацију државе. У Угарској траже широке народне масе уведење општег изборног права и слом спајинске владавине пропалих немеша и подмитљивог и поквареног чиновништва. У Хрватској, Босни и Херцеговини тражи српско-хрватски народ уведење уставности и општег изборног права.

Стара се Аустро-Угарска тресе у једној јединој великој и огромној кризи. И трешће се све дошле, док не удовољи праведности и захтевима радног народа и не проведе потпуну уставност, помоћу које ће се народи моћи мирно даље развијати према потпуном социјалном и политичком препороду — према социјалистичком друштву.

Поскупљивање живота.

I.

Свако се данас тужи, да је живот тежак. На сваком месту ћете особито чути тужбе на скупоћу, на све већу цену животних намирница. А од свих цена животних потребности најтеже се осећа стално поскупљивање најважнијег средства за живот — хлеба.

Ми се данас нећемо свиме тим опширније бавити, јер то је велика ствар, пак захтева далеко више простора од једног чланка. За данас ћемо само напоменути, да је један од главних узрока непрестаног поскупљивања живота данашња царинска политика капиталистичких држава.

Она затвара границе државе, те тешком муком дозвољава, да улази више животних намирница, него што је то мило оним капиталистима, који поседују храну, жито, брашно лебац и т. д. Онда ови капиталисти по милој вољи могу да шицају сиротињу, све до голе коже. Данас код нас н. пр. далеко су више цене многих животних намирница него што би иначе биле, да није те царинске политике.

Како политика помаже и погодује шпекулацију најбоље нам показује један пример, који се ове године одиграо у Америци. Сад тамо нагло скачу цене жита. Премда имаде тамо жита далеко више, него што га сама Америка треба, и премда су тамошњи сељаци (фармери) своје жито морали доиста јефтино продати, ипак сад жито у цени нагло скаче.

Што је узрок томе? Ево га! Поскупљивања најважније животне намирнице — хлеба — изазвао је, један једини човек, капиталиста и велетржац са житом по имену Петн (Patten). Он је покупавао највећи дио америчког жита,

док је још било јефтино, па га сад има у рукама. Он му сад удара цене какве хоће, јер читава Северна Америка хтела не хтела, мора од њега куповати жита, јер га у других трговаца нема.

Он то може да чини зато, јер нема конкуренције. Државне су границе затворене; свака цента жита, која прелази границу, мора платити огромну увознину, пак онда дође још скупље него о Петново жито.

У Америци се дигла читава бура против овог капиталистичког лупежа. Али он слабо за њу хаје, већ хладнокрвно даље повисује цене жита и тако без муке зарађује грдне милијуне. Он вели, да и други чине овакове кшефте, пак зашто неби и он.

А у том имаде право. Заиста је цели данашњи капиталистички поредак основан на оваковим лоповштинама. Овакви крупни лупежи располажу благостањем милијунима вредних радника и ратара.

И код нас има овакових, премда нешто ситнијих капиталистичких шпекуланата и лупежа. И на нашим границама подигнуте су велике увознине — царине или ђумрук, — пак они, који су покуповали жито или брашно сада на вештачки начин подижу цене хлеба. Ето овог пролећа су велики парни млинови (ватренке) у два три пута повисиле цену брашна.

Ипак код нас има људи, који веле, да су социјалисти криви, што расте скупоћа. Из овог се види, како је то огромна лаж. А казано и зашто се та лаж шири и ко је шири.

Народ се непрестано тужи на скупоћу, а капиталисти се изговарају тобоже на раднике социјалисте, који траже већу надницу. У истину пак те наднице нису скоро ни мало поскочиле у последње време, док су цене животних намирница силно нарасле.

Капиталисти шпекуланти у овом случају раде, као онај лопов на варању, који, кад је згепио, нешто, почео трчати и викати „држете лопова!“ да тако направи општу забуну и сретније умакне са својим пљеном. Тако и капиталисти и њихове новине. Непрестано буче на социјалисте, да су они са својим надницама криви скупоћи. Мисле тако створити у народу забуну, пак да и надаље могу терати своју царинску политику. Они се држе оне: „На курјаке вика, а лисице месо појеле!“

А капиталисти веле, да оваква

царинска политика користи доноси ратарима. Но и то није истина. А то ћемо доказати у другом чланку.

Svaki drug, koji čita latinicu treba da pretplati „SLOBODNU RIJEČ“ dnevne novine socijalno-demokratske stranke, koje izlaze u Zagrebu. Pretplata iznosi mesečno 1 K 50 fl., a šalje se na ovu adresu: Uprava „Slobodne Riječi“, Zagreb, Pica 55.

Drugovi! Čitajte dnevno socijalističke novine, da se bolje upoznate sa socijalizmom i potrebama radnog naroda. Odbacite od sebe gospodsku zavadjacku štampu, što radi protiv Vaših interesa.

Велеиздајничка парница.

Ова парница тече мртво даље са свим својим појавима од почетка. Преслушавање сведока траје непрестано даље. Долази до сукоба с бранитељима и оптуженицима, и до дисциплиарних осуда. Само од времена до времена избије који важнији и интересантнији појав.

Тако је један сведок на расправи казао о другом важном сведоку, како се хвалио, да ће за своје сведочанство пред судом добити новчане награде од владе у износу од 1200 круна. Осим тога да имаде сваки дан награде 12 круна као тајни полицај.

Ова парница све више интересује осим тога и јавност изван Хрватске. Знаменити чешки професор Масарик поднео је прешни предлог у бечком царевинском већу о овој парници, те је читав процес подвргао оштрој критици. На глас о овом предлогу врло се ујурбала Франкова и Раухова штампа.

Један сурадник дневног листа „Pokreta“ затворен је, јер је брзојавно случај с горњим сведоком професору Масарику. Он се још и данас налази у затвору. Тај је случај дао повода, да је чак полуслужбена штампа мађарске владе устала проти Рауха и овог процеса, а да о другој штампи и не говоримо.

Овај процес изазвао је силне изјаве симпатија за оптужене Србе. Тако су скоро сви далматински адвокати устали једном изјавом за њих. Затим босанско-херцеговачки Срби другом изјавом. У најновије доба устала је проти овог процеса и знаменита „Француска лига за обрану права човека и грађанина“ с једном ванредно дугачком и оштром одлуком, позивајући штампу и јавно мњење, да устане у обрану оптужених. Како се види процес све више добива значај европског процеса првог реда. Добро је то. Прошло је доба, кад су се у Хрватској могле овакове ствари одигравати, а да нико за њих ни знао није.

Кад ће се процес завршити? То је питање, које скоро сваком на устима. Један загребачки чувени адвокат (др. Ш. Мазура) израчунао је, да би процес ако оваковом брзином потраје могао трајати још пар месеци. Има се преслушати још пар стотина сведока, прочитати пар стотина списа, нарећи неколико стотина говора итд. Све би то могло трајати до конца године. Зато нико не верује, да би се процес могао свршити редовитим путем, већ ваљда ће доћи краљеве помиловање и пре него што пукне осуда.

Интересантна је судбина дра. Жарка Миладиновића у велеиздајничким заплетајима.

Проти њега су исказали некоји сумњиви и иначе жалосни људи, да је криомчарио оружје у Босну и Херцеговину, те да је код себе примао македонске усташе. Др. Миладиновић је молио, да се услед тога његова ствар уступи пред војнички суд, пред којег ова ствар по нашем закону спада. То је врло значајно, да оптужени волију и строге војничке суце с тајним поступком, тајном расправом и осудом него ли хрватски суд и њихов поступак. Жељи др. Ж. Миладиновића је удовољено, те је он предан војничком суду. Услед тога постоји нада, међу његовим пријатељима, да ће он скоро доћи на слободу. Бар тако пише новосадска „Застава“.

Течајем процеса се више пута од стране преседника суда Тарабокије и држ. одветника Акуртија настојало отворено у ову парницу улести краља Петра и српски двор. Како сад новине јављају србијански посланик Симић у Бечу протествовао је код министра спољашњих послова Ернтала, ради овог увлачења српског двора и краља у ову парницу.

Што ли све нећемо дочекати док траје овај фамозни политички процес?

Вести.

„Radnička Borba“. Тако се зове нови наш хрватски социјалистички лист, који је прошлог четвртка почео излазити једанпут на недељу у Загребу. Пошто је „Slobodna Riječ“ од 1. маја почела излазити сваки дан, те прати дневну политику, то се осетила жива потреба, да се покрене овакови недељни лист за најшире слојеве радног народа, који још не осећају потребе, да сваки дан купују и претплаћују новине.

„Radnička Borba“ излазиће у Загребу сваког четвртка у формату „Права Народа“. Пошто је одмах код почетка њеног излагања осигурано јој преко 3000 претплатника, то ће излазити на 8 страна, а цена јој је само 4 кр. на годину, тј. као и „Праву Народа“.

Ми нашим друговима, који читају латиницу, најтоплије препоручујемо „Radničku Borbu“. У њој ће наћи здраве поуке и забаве. Претплата се шаље на ову адресу: „Uprava „Radničke Borbe“, Zagreb, Pica 55. I.

„Жена и социјализам“. Ово је наслов знаменитог дела једног од првака њемачке социјалне демократије Августа Бебела. То је његово дело до сада изашло у њемачком језику у преко 40 издања. Свако се издање продало управо на јазгу. У том свом делу бави се Бебел с друштвеним положајем жене у прошлости, садашњости и будућности. Уједно с описом тог положаја полагамо нам у социјалистичким погледима описује читаво данашње капиталистичко друштво и његов неминовни развитак у друштво социјалистичко. Све је то писано тако лагано, разумљиво и у занимљивом облику, да веже пажњу сваког читатеља. Сваки читатељ почиње схватати социјализам са свом његовом дубином и ширином. Зато данас ваљда и нема једног образованог социјалног демократе, који неби читао ово знаменито дело њемачког социјалистичког првака.

Српска социјалистичка књижевност је до сада заиста врло сиромашна. До сада није имала ни овог дела знаменитог социјалистичког писца. Но сада је и томе доскочено. „Жена и Социјализам“ изашла је на српском језику у преводу друга Димитрија Туцовића. Цена му је само 3 кр.

тј. још је јефтиније, него ли у њемачком језику.

Ми друговима препоручујемо набаву овог дела, јер ће им бити од огромне користи по њихово социјалистичко васпитање. Цена је тако малена, а поучна корист управо огромна. Другови, који желе могу ово дело и код нас набавити. Уз 3 круне треба да пошаљу и 30 фил. за поштарину, а ко хоће да му се пошаље препоручено — ради сваке сигурности — треба да пошаље 55 фил. за поштарину.

Што дикла — навикла. У прошлом смо броју јавили, да су наши другови у Босни и Херцеговини покренули свој посебни лист „Глас Слободе“, те смо дали изражаја нашој бојазни, ради његовог оцстанка. И заиста није требало дуго, а ево већ нам дође 2. број „Гласа Слободе“ сав очерупан и боо. Премда је лист ванредно мирно и стварно писан, рачунајући очито с штампарским одношајима у анектираним покрајинама, ипак је сарајевски државни одветник у њему нашао свој плен.

Ми, наравно, овај чин осуђујемо као атентат на слободу народа, да искаже своје мњење и уверење. Али ми и разумемо тај чин. Та ко би се чему другом могао и надати од властодржаца у Босни и Херцеговини? Сасма је наравно, да ће они свом силом настојати, да из „Гласа Слободе“ учине глас својега роба, који неће смети ни писнути о свему ономе, што не буде по вољи господи властодршцима.

Но варају се љуто та господа! Социјални демократи нису научили узмицати! Они су научени на гађања и секирања. Под тим „миловањем“ властодржаца је социјализам свагде напредовао и велики порастао. Пак ће тако бити и у Босни и Херцеговини усупрот свих заплена и гађања.

Како смо једнаки — с Кинезима. У једном медицинском листу пишу о томе, како Кинези побијају прилепчиве болести. Кад се у коме кинеском граду појаве болести, онда Кинези праве велике литије и молебствија. Ако молитве не буду услишане, онда почињу Кинези сабирати новац у корист божју. Но при том су врло опрезни те најпре упишу колико ће ко дати, а онда чекају хоће ли им се бог смиловати. Ако се то догоди, да болест пре престане, онда богу ништа не плате, па се смију, како су га преварили. Но ако су му платили, па то ништа не помогне, онда сазову скупштину, па промене календар и потерају време за којих осам месеци напред. Зли дуси онда виде — мисле Кинези — да су се предуго задржали у граду, него ли су првобитно били одлучили те се пожуре да оду. Тако се у Кини догодило, да је ток времена често измешан. Томе ће се могуће ко насмијати, но нек се сети само наших молебствија за лепо време или за кишу, за здравље или сличво, па ће га одмах проћи воља да се смије, јер би се смијао Кинез — Кинезу. Попови су ето по читавој земљи једнако залудили и погупили народ.

Објаве струковних организација.

Штрајк пилањских радника у Пакрацу. У прошлу недељу ступило је радништво пилање у Пакрацу у штрајк, који је потрајао по уторка у вечер. Штрајк је свршио са успехом, јер је радничким захтевима потпуно удовољено. За време штрајка показали су се кукувицама следећа тројица: стројар Кутилек, лојач Коцијан и шмпрер Немет. Препоручујемо их презиру свих свесних радника.

ОГЛАС.

Овим се ставља до опћег знања да XXIV. коло разредне лутрије почимље 19. маја ове године.

Од изданих 110.000 срећака изжребат ће се 55.000 — дакле половина — са згодицима у укупном износу од 14,459.000 К тако, да свака друга срећка добива.

Сва се вучења обављају јавно, под надзором владиног повереника и двају кр. јавних биљезника.

Разредна лутрија стоји под државним надзором, те је ради тога апсолутно зајамчена најстрожија солидност, као и најточнија исплата свих згодитака у готовом новцу. Прво је вучење дне 19. и 20. маја о. г. — Цена срећака за прво вучење: Цела срећка К. 12.—, пол срећке К. 6.—, четвртина срећке К. 3.—, осмина срећке К. 1.50.

Најсигурнија, најједноставнија и најбржа наручба јест путем поштанске дозначнице. Све добитке — од најмањег до оног од милијун круна исплаћујемо одмах и без одбитка.

Банковно командитно друштво КРОНФЕЛД и Др.

Главна колектура разредне лутрије
Загреб, Марије Валерије улица 6.

Највише згодитака и највећи згодици добивени су срећкама купљеним код Банке Кронфелд и др. у Загребу. Тко хоће да у разредној лутрији успешно игра, мора имати срећака од Банке Кронфелд и др. у Загребу.

Бројке доказују!

Бројке доказују!

Муштерије Банке Кронфелд и др у Загребу добиле су задње доба ове главне згодитке:

Срећка бр.	Круна	Срећка бр.	Круна	Срећка бр.	Круна	Срећка бр.	Круна
29033	400000	42004	25000	7347	10000	113460	10000
56040	400000	88341	20000	11775	10000	115976	10000
23818	100000	112064	20000	7397	10000	116223	10000
93275	100000	107424	20000	82978	10000	88303	10000
65625	90000	46773	15000	93240	10000	53171	10000
71215	50000	107424	15000	102444	10000	53130	5000
105881	50000	7397	10000	109176	10000	81527	5000

и т. д. и т. д.

Ви имадете ове прилике, да сами извучете Ваше срећке уз исти поступак као код службених јавних вучења разредне лутрије, те да се већ сада осведочите, да ли Вам је срећа склона. Молимо, да Ваш број чим пре наручите, док се не продаје другоме.

I.

Овде забиљезени су разни бројеви срећака. Изволите их разрезати у поједине цедуље, те пошто сте ове размешали, извучите једну цедуљу, чији си број добро запамтите.

70906	10581	68379	95676
35779	22370	71079	41969
14457	70100	36194	27946
95673	68866	99611	71092
10592	27945	70079	14475
80164	95671	71139	10600
68380	14456	41957	68368

II.

Овде назначен је по један од свих згодитака — од најмањег до највећег — који ће се током XXIV. лутрије у готовом исплатити. Изволите поступати са овим бројевима исто тако, као што са онима под I. пак ћете извући своту, коју бисте имали добити.

1000000	600000	400000	200000
100000	90000	80000	70000
60000	50000	40000	30000
25000	20000	15000	10000
5000	3000	2000	1000
500	300	200	170
130	100	80	40